

ПОНЯТТЯ «ЮРИДИЧНА МОВА»: СУЧАСНІ НАУКОВІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Лазарєв Віктор Вікторович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті проводиться аналіз сучасних підходів до розуміння мови права. Зазначається, що всі наявні юридичні поняття і юридичні процеси можуть бути доступними для усвідомлення лише за допомогою мови. Саме тому юридична мова (мова права) охоплює всю систему юриспруденції взагалі. Стверджується, що юридичну мову варто розглядати як загальний термін, що стосується низки надзвичайно різноманітних текстів, як письмових, так і розмовних. Виходячи із цього, акцентовано увагу на тому, що юридична мова є надзвичайно складним об'єктом дослідження.

Звертається увага, що спеціальна юридична термінологія, що використовується мовою права, поділяється на три категорії: спеціалізована термінологія, іноземна термінологія й архаїчна термінологія. Охарактеризовано кожен різновид цієї термінології. Проведено аналіз особливостей мови права. Приділено увагу такій характеристиці юридичної мови, як точність. Вивчення законодавчих текстів дає змогу виокремити деякі особливості юридичної мови, які експлікують її специфіку.

Зазначається, що закон може бути ефективним лише за умови добровільного його дотримання через внутрішній стимул. Законодавство, яке не відповідає мовній чутливості нашого суспільства, розглядається не як «наш закон», а як щось чуже. Без сприятливої мови позитивне право не може створити правосвідомість. Саме тут «мова і право» набувають центрального значення для сучасних правових систем, а також для функціонування та виживання правових культур.

Зроблено висновок, що у вітчизняній і закордонній політико-правовій думці відсутній єдиний підхід до розуміння сутності юридичної мови. Тобто ми стикаємося з багатоманітністю підходів інтерпретації «юридична мова». Головною функцією мови права є правильне й чітке формування змісту правових норм, уникнення його широкого розуміння й точного тлумачення. Наголошується, що поняття «юридична мова» є детермінантою формування правової системи, бо без юридичної мови не існує правової системи. Юридична мова є первинним елементом, а правова система – вторинним елементом, оскільки вона є важливим складником при складанні нормативно-правових актів.

Ключові слова: право, мова, мова права, термін, юридична термінологія, юридичний текст, закон, законодавство.

Lazariev Viktor. Concept "legal language": modern scientific interpretations

The article analyzes modern approaches to understanding the language of law. It is noted that all existing legal concepts and legal processes can be accessed only through language. That is why the legal language (language of law) covers the entire system of jurisprudence in general. It is argued that "legal language" should be considered as a general term for a number of extremely diverse texts, both written and spoken. Based on this, the emphasis is on the fact that legal language is an extremely complex object of study.

It is noted that the special legal terminology used in the language of law is divided into three categories: specialized terminology, foreign terminology and archaic terminology. Each variant of this terminology is characterized. The analysis and features of the language of law are carried out. Attention is paid to such a characteristic of legal language as accuracy. The study of legislative texts allows us to identify some features of legal language that explain its specifics.

It is noted that the law can be effective only if it is voluntarily complied with through an internal incentive. Legislation that does not correspond to the linguistic sensitivity of our society is not seen as "our law", but is seen as something foreign. Without favorable language, positive law cannot create legal awareness. It is here that "language and law" become central to modern legal systems, as well as to the functioning and survival of legal cultures.

It is concluded that in domestic and foreign political and legal thought there is no single approach to understanding the essence of legal language. That is, we are faced with a variety of approaches to the interpretation of "legal language". The main function of the language of law is the correct and clear formation of the content of legal norms, avoiding its broad understanding and accurate interpretation. It is emphasized that the concept of legal language is a determinant of the formation of the legal system, because without legal language there is no legal system. Legal language is a primary element, and the legal system is a secondary element, because it is an important component in the drafting of regulations.

Key words: law, language, language law, term, legal terminology, legal text, law, legislation.

У сучасному світі аксіоматичним є твердження, що закон не існує без мови. На підтвердження цієї тези ми можемо зауважити, що правові норми виражаються мовою. Юридичні поняття та юридичні процеси доступні лише за допомогою мови. Якщо юридичний текст критикують за незрозумілість і незрозумілість для загальної громадськості, проблема, швидше за все, полягає в мові. Позначення «юридична мова» або «мова права» має тенденцію підкреслювати предмет, галузь, у якій використовується мова, тобто закон. Тому це може створити помилкове твердження, що юридична мова (мова права) є однорідним і єдиним явищем. Насправді під висловом «юридична мова» ховається безліч специфічних класів текстів (жанрів), створених і використовуваних різними професійними групами, що працюють у різному правовому контексті. Юридична мова охоплює континуум із законодавства, прийнятого на різних рівнях, судових рішень, юридичних звітів, записів, різноманітних договірних актів, заповітів, довіреностей, наукових праць (наприклад, журналів, підручників) тощо.

Таким чином, те, що називається «юридичною мовою», являє собою надзвичайно складний тип дискурсу, убудованого в дуже різноманітний інституційний простір різних правових систем і культур. Іншими словами, «юридичну мову» варто розглядати як загальний термін, що стосується низки надзвичайно різноманітних текстів, як письмових, так і розмовних [1].

Юридичні тексти часто досить складно читати через їх спеціалізовану мову. Термінологія, яка використовується з метою передачі правової доктрини в законах, статутах, судових рішеннях і договорах, часто називається «термінами мистецтва». Хоча ці терміни різняться за походженням і призначенням, вони, як правило, поділяються на три категорії: спеціалізо-

вана термінологія, іноземна термінологія та архаїчна термінологія.

Спеціалізована термінологія стосується слів, характерних для юридичної професії. Деякі спеціалізовані терміни виникли в рамках правової системи з метою передачі значень, характерних для нормативно-правових актів. Приклади таких термінів включають показання під присягою, делікт, письмовий судовий наказ і судовий процес. Інші спеціалізовані терміни – це терміни, що прийняті юридичною професією та надають їм нового значення. Слова в цій категорії включають подання, відшкодування збитків і пропозиції.

Іноземна термінологія стосується юридичних термінів, що походять з іноземних мов. Найпоширенішими іноземними мовами, з яких термінологія застосовується в законодавстві, є латинська, англійська та французька мови.

У юридичному письмі архаїчна мова, як правило, використовується для вираження конкретного напрямку в тексті без надмірного повторення. По суті, це фрази, стиснуті в окремі слова. Хоча ці терміни були свого часу загальними, з тих пір вони вийшли із загальноновживаного вжитку й залишаються переважаючими лише в «термінах мистецтва».

Розуміння юридичної мови (мови права) є першим кроком до аналізу юридичного документа як першоджерела [2]. Саме тому вивчення мови права в чомусь схоже на вивчення нової мови. Спочатку багато слів і фраз можуть звучати чужими для вух і їх важко запам'ятати. Тим не менше, важливо розуміти їх значення та використання, щоб виконувати основні юридичні функції. Більша складність полягає в дослідженні нових способів використання знайомих слів і фраз. Наприклад, у юридичному сенсі слово «суд» слугує не лише для позначення судової гілки влади або місця вирішення

юридичних суперечок. Цей термін досить часто використовується для позначення конкретного судді та відповідного адміністративного персоналу, який бере участь у вирішенні певного питання. Термін «суд» може також означати всіх суддів у певному окрузі [3, с. 1].

Нині, незалежно від того є слова знайомими чи незнайомими, нам доводиться досить точно й чітко використовувати юридичну термінологію. Інакше ми можемо залишити свої слова та твердження відкритими для неправильного тлумачення [3, с. 2].

Сьогодні ми стикаємося з тією обставиною, що критики досить швидко звертають увагу на будь-які неточності в мові права, що використовується в письмовій чи усній формі. Ступінь неточності може мати руйнівний вплив на результат розгляду юридичної справи. Наприклад, найважливіший пункт або положення в контракті можуть уважатися недійсними [3, с. 2].

У подальшому маємо звернути увагу на те, що юридична мова відзначається точністю її лексикалізації для досягнення її вищої мети – всеохоплюваності. Саме точне значення термінології полегшує юридичне спілкування. Щодо семантичного рівня адвокати роблять спроби точності висловлювання, ретельно підбираючи слова та фрази. Справді, «точність – це найголосніша чеснота мови права». Щоб закон міг функціонувати, варто дотримуватися принципу семантичної точності або послідовності мови. Коли термін обрано, його потрібно повторювати знову і знову, замість використання синонімів. Використання синонімів не рекомендується в юридичних текстах, оскільки користувач може подумати, що посилання робиться на іншу концепцію.

Сьогодні юридичні визначення розглядаються головним чином як допоміжні засоби для тлумачення, що сприяють ясності шляхом зменшення невизначеності й сприяють досягненню послідовності. Отже, визначення, як кажуть, є одними з найскладніших для складання положень.

Велика кількість законодавчих визначень юрисдикцій загального права може розглядатися як засіб навмисного обмеження судової дискреції, тоді як цивільно-правові юрисдикції, як правило, захо-

чують, зокрема, суддів користуватися власним розсудом.

Розмежування об'єкта опису включає опис відповідних лексичних одиниць і їх значення в межах спеціалізованої галузі. Термінологічна робота традиційно зосереджується на організації понять і лексичних одиниць у спеціалізованій галузі, у якій кожен термін становить одне поняття, а кожне поняття позначається одним терміном. Визначення конкретної галузі права й того, які терміни належать до цієї галузі, включає встановлення як термінологічних, так і поняттєвих меж.

Маємо зазначити, що такі терміни належать до спеціалізованої мови або підмови. Вони охоплюють спеціальну предметну галузь, і її найбільш типове використання полягає у спілкуванні між експертами в цій галузі [4].

Вивчення законодавчих текстів дає змогу виділити деякі особливості юридичної мови, які експлікують її специфіку. Так, текст права, який являє собою систему нормативних установок, володіє якостями перформативності – це мовний акт законодавця, прирівняний до дії, якою він уносить зміни в навколишній світ. Доводячи волю законодавця до відома юридичних і фізичних осіб, право через мову цілеспрямовано впливає на свідомість людей, підштовхуючи їх поводити себе належним чином [5, с. 82; 6, с. 2]. Мова, набуваючи статусу мови права, виробляє спеціальні засоби вираження для виконання функції впливу на пересічних громадян і стає відособленою системою, у якій діють свої «правила гри». У юридичній мові з'являється особлива нормативність, за якої «мовна форма діалектично взаємодіє з правовим змістом» [5, с. 82].

Мова і право переплітаються: закон виражається через мову, зокрема через власну юридичну специфіку, яка характеризується конкретними ментальними категоріями й поняттями та може суттєво відрізнятися між окремими правовими системами [7, с. 137]. Саме тому творча й осмислювальна сила мови має особливе значення для закону. Практично не існує правових понять поза мовою. Із цього приводу можна зазначити, що «саме на верстаті мови закручується весь закон». Принаймні позитивне право пов'язане з мовою, оскільки

його юридичні поняття існують лише в мові та через мову. Закон виражається у «виroku» («verum dicere») і пов'язаний із «юрисдикцією». Тим не менше не варто заходити так далеко, щоб зробити висновок про відсутність закону поза мовою. Існування звичаєвого права суперечить такому твердженню. Звичаєве право часто не виражається словами, але виражається в конкретних ситуаціях [8, с. 797].

Закон може бути ефективним лише за умови добровільного його дотримання через внутрішній стимул. Законодавство, яке не відповідає мовній чутливості нашого суспільства, не розглядається як «наш закон», а розглядається як щось чуже. Без сприятливої мови позитивне право не може створити правосвідомість. Саме тут «мова і право» набувають центрального значення для сучасних правових систем, а також для функціонування й виживання правових культур. «Сутність» мови продовжує залишатися центральною опорою права. Це вирішальний фактор у юридичній організації нашого суспільства [8, с. 803].

Беручи до уваги особливості мови права (предмет, завдання й роль мови), її можна

визначити як одну з форм прояву вище-описаної фахової мови, яка слугує засобом поняттєвого визначення та пізнання як звичайного буденного, так і фахового стану речей і предметів, а також є засобом сповіщення про них у певному науковому контексті [5, с. 81].

Підбиваючи підсумок, аналізуючи підходи до розуміння юридичної мови, ми стикаємося з тією обставиною, що у вітчизняній і закордонній політико-правовій думці відсутній єдиний підхід до розуміння сутності юридичної мови. Тобто ми стикаємося з багатоманітністю підходів до інтерпретації поняття юридична мова». Також маємо зазначити, що головною функцією мови права є правильне й чітке формування змісту правових норм, уникнення його широкого розуміння й точне тлумачення.

Безсумнівно, поняття «юридична мова» є детермінантою формування правової системи, бо без юридичної мови не існує правової системи. Продовжуючи це твердження, ми можемо зазначити, що юридична мова є первинним елементом, а правова система – вторинним елементом, оскільки вона є важливим складником при складанні нормативно-правових актів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Stanisław Goźdz-Roszkowski. Legal Language. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. URL: https://www.academia.edu/3048902/Legal_language?email_work_card=reading-history (дата звернення: 30.05.2021).
2. Understanding Legal Terminology. URL: <https://cwnc.omeka.chass.ncsu.edu/exhibits/show/legal-documents-primary-source/understanding-legal-terminolog/understanding-legal-terminolog> (дата звернення: 30.05.2021).
3. Legal Terminology. URL: <https://www.icslearn.ca/~media/files/pdf/samplelessons/465-legal-transcriptionist-diploma.pdf?la=en> (дата звернення: 30.05.2021).
4. Snježana Husinec. The importance of content knowledge for successful legal language acquisition. *Research in Language*. 2011. Vol. 9.1. P. 125–133. URL: https://www.academia.edu/5789565/Special_Issue_on_Legal_Terminology_Approaches_and_Applications (дата звернення: 30.05.2021).
5. Дерябіна А.А. Мова права як фахова мова. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. № 8. Т. 1. С. 81–84.
6. Ивакина Н.Н. Профессиональная речь юриста : учебное пособие. Москва : БЕК, 1997. 256 с.
7. Elena Chiocchetti, Natascia Ralli. Legal terminology and lesser used languages: the case of mòcheno. *Research in Language*. 2011. Vol. 9.1. P. 135–146. URL: https://www.academia.edu/5789565/Special_Issue_on_Legal_Terminology_Approaches_and_Applications (дата звернення: 30.05.2021).
8. Bernhard Grossfeld. Language and the law. *Journal of Air Law and Commerce*. 1985. V. 50. I. 4. P. 793–803. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147638084.pdf> (дата звернення: 30.05.2021).